

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب جامع

حقوق بین الملل عمومی

(مخصوص آزمون کارشناسی ارشد حقوق)

شامل:

- درسنامه تخصصی (در سطح کارشناسی ارشد حقوق)
- خلاصه کتب اساتید رفرنس (اساتید مطرح حقوق بین الملل)
- نکات مهم
- قضایای بین المللی و مسائل روز حقوق بین الملل
- آزمونهای کارشناسی ارشد
- تستهای شبیه سازی شده
- فراوانی ها

به کوشش:

دپارتمان تخصصی کارشناسی ارشد حقوق بین الملل

زیر نظر:

ابوالقاسم شم آبادی

فیروزه امینیان

انتشارات عدلیه

فهرست مطالب

سخنی با خوانندگان کتاب

۹	بخش اول: در سنامه کاربردی.....
۱۰	کلیات و مبانی حقوق بین‌الملل عمومی.....
۱۰	تعریف حقوق بین‌الملل.....
۱۷	تمایزات حقوق بین‌الملل از حقوق داخلی.....
۲۳	تابعان حقوق بین‌الملل چه کسانی هستند؟.....
۲۳	طبقه بندی قواعد حقوق بین‌الملل.....
۳۰	خودسنجی.....
۳۱	مبانی حقوق بین‌الملل.....
۳۳	منابع حقوق بین‌الملل.....
۳۵	نکاتی در مورد عرف (مطلب تکمیلی).....
۳۸	نکاتی در مورد اصول کلی حقوقی (مطلب تکمیلی).....
۳۸	نکاتی در مورد انصاف (مطلب تکمیلی).....
۴۰	ارزش حقوق بین‌الملل عمومی در حقوق داخلی ایران.....
۴۳	اصول مبنایی در حقوق بین‌الملل.....
۴۸	خودسنجی.....
۶۴	شناسایی و جانشینی کشور.....
۶۸	عناصر تشکیل دهنده دولت - کشور (مطلب تکمیلی).....
۶۹	مسئولیت بین‌المللی.....
۷۴	نکات متن پیش نویس معاهده مسئولیت کشورها در اعمال متخلفانه بین‌المللی (۲۰۰۱).....
۷۷	بررسی رای دیوان در دو قضیه نیکاراگوئه و تادیج.....
۷۹	معیار کنترل در طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل در مورد مسئولیت دولت‌ها.....
۷۹	معیار کنترل مؤثر در رأی بوسنی.....
۷۹	مسئولیت جدائی طلبان (شورش‌ها).....
۸۰	قضیه جنگ کمپانی DREDGING. CO - مکزیک امریکا.....
۸۰	قضیه خسارات وارد شده به اتباع انگلیس در توسکان - اختلاف انگلیس - اتریش سال ۱۸۵۰.....
۸۰	دکترین مسئولیت حمایت.....
۸۳	موارد استثناء از مسئولیت.....
۹۳	استاندارد رفتار بیگانه.....
۹۳	شرایط اجرای حمایت دیپلماتیک.....
۹۴	استثنای وارد بر قاعده توسل به مراجع داخلی.....
۹۶	خودسنجی.....
۱۰۰	مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی.....
۱۰۳	وجه افتراق سازمان‌های غیر دولتی با سازمان‌های بین‌المللی بین‌الدولی.....
۱۰۴	خودسنجی.....
۱۰۵	حقوق معاهدات.....
۱۰۶	طبقه بندی معاهدات.....
۱۰۶	آیین انعقاد معاهدات.....
۱۰۷	بافت معاهده.....
۱۰۷	پذیرش و امضای معاهده.....
۱۰۸	تصویب معاهده.....
۱۱۱	ثبوت و انتشار معاهدات.....
۱۱۱	حق شرط در معاهدات.....
۱۱۲	وضعیت حق شرط بر اساسنامه سازمان‌های بین‌المللی (زیر بخش).....

۱۱۴.....	آثار معاهده.....
۱۳۰.....	متن کنوانسیون حقوق معاهدات(۱۹۶۹).....
۱۴۶.....	خودسنجی اول.....
۱۵۵.....	خودسنجی دوم.....
۱۵۹.....	ساختار سازمان ملل متحد.....
۱۶۱.....	ارکان اصلی.....
۲۰۲.....	ارکان فرعی.....
۲۰۸.....	مؤسسات تخصصی وابسته به سازمان ملل متحد.....
۲۲۸.....	نکات متن منشور سازمان ملل.....
۲۴۵.....	صلاحیت در حقوق بین الملل.....
۲۵۳.....	حقوق بین الملل اقتصادی.....
۲۵۵.....	حل و فصل اختلافات تجاری بین المللی.....
۲۶۳.....	داوری بین المللی.....
۲۶۸.....	نکات بیانیه الجزایر (دیوان داوری ایران و آمریکا).....
۲۶۹.....	خودسنجی.....
۲۷۱.....	حقوق دریاها.....
۲۸۶.....	حقوق بشر.....
۲۹۵.....	خودسنجی.....
۲۹۸.....	حقوق دیپلماتیک.....
۳۰۳.....	مصونیت های کنسولی.....
۳۰۴.....	دکترین عمل دولت.....
۳۰۴.....	انواع مصونیت های سازمان های بین المللی.....
۳۲۱.....	خودسنجی.....

بخش دوم: نکات و متون ساده سازی شده(خلاصه کتب و جزوات) ۳۲۷

بخش سوم: نکات طلایی..... ۳۷۷

بخش چهارم: تحلیل مسائل روز حقوق بین الملل..... ۳۹۵

۳۹۶.....	نرم های جهانی در حقوق بین الملل.....
۳۹۶.....	تأثیر جنگ بر معاهدات بین المللی.....
۳۹۷.....	نقش عرف در حقوق بین الملل بشر دوستانه.....
۳۹۷.....	نقش دیوان بین المللی دادگستری در توسعه حقوق بین الملل.....
۳۹۸.....	در چه سازمان هایی ایران به عنوان عضو ناظر حضور دارد؟.....
۳۹۹.....	فرآیند الحاق به WTO.....
۳۹۹.....	جدیدترین اصلاحاتی که در سازمان ملل متحد به عمل آمده است.....
۴۰۰.....	جمهوری اسلامی ایران و عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد.....
۴۰۰.....	دادگاه اداری سازمان ملل متحد.....
۴۰۱.....	جایگاه پهپادها در حقوق بین الملل.....
۴۰۴.....	اقدام تروریستی آمریکا در شهادت قاسم سلیمانی از دیدگاه قواعد حقوق بین الملل.....
۴۰۷.....	وضعیت کنونی عهدنامه مودت ایران و آمریکا.....
۴۰۸.....	اقدام متقابل از دیدگاه حقوق بین الملل.....
۴۰۹.....	تغییر پایتخت رژیم صهیونیستی از تلویو به بیت المقدس از دیدگاه حقوق بین الملل.....
۴۱۱.....	پیامدهای توافق صلح امارات و رژیم صهیونیستی.....
۴۱۲.....	آیا قواعد حقوق بشری، قواعد آمره هستند یا خیر؟.....
۴۱۳.....	دولت های ناتوان در حقوق بین الملل.....
۴۱۴.....	شرایط مداخله بشر دوستانه در امور دیگر کشورها.....

دفاع مشروع و شرایط آن در حقوق بین‌الملل ۴۱۴

مفهوم تدوین و توسعه‌ی حقوق بین‌الملل ۴۱۶

مفهوم نزاکت بین‌المللی ۴۱۷

رژیم‌های خودبسنده در حقوق بین‌الملل ۴۱۸

مسئولیت جدائی طلبان (شورش‌ها) در روابط میان دولت‌ها ۴۱۸

دکترین مسئولیت حمایت ۴۱۹

قاعده استاپل ۴۲۰

صلاحیت معوق ۴۲۰

روش‌های حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات در نظام حقوقی دریاها ۴۲۱

تئوری جدایی چاره ساز از دیدگاه حقوق بین‌الملل ۴۲۵

امضای معوق، امضای مشروط و پاراف در حقوق بین‌الملل ۴۲۵

تصویب بی قاعده معاهدات ۴۲۵

رزرو یا حق شرط در معاهدات ۴۲۶

معاهدات کامله الوداد ۴۲۷

جانشینی کشورها در معاهدات ۴۲۷

اثرات تقدم قاعده بر عمل حقوقی در حوزه معاهدات بین‌المللی ۴۲۹

صلاحیت عام یا جهانی در حقوق بین‌الملل ۴۲۹

مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل ۴۳۰

وضعیت کیسه‌های سیاسی در حقوق دیپلماتیک ۴۳۰

در مورد پرونده اکال ۴۳۱

قواعد حاکم بر دریای سرزمینی ۴۳۱

قواعد حاکم بر خلیج‌های داخلی و خلیج‌های تاریخی ۴۳۲

قواعد حاکم بر منطقه مجاور یا نظارت ۴۳۲

استثنائات صلاحیت دولت صاحب پرچم در دریای آزاد ۴۳۳

رژیم حقوقی حاکم بر تنگه‌های بین‌المللی ۴۳۵

نظام حقوقی حاکم بر آبهای مجمع‌الجزایری ۴۳۶

مفهوم پروپاگاندا در حقوق بین‌الملل ۴۳۷

مفهوم اقدامات قهری کمتر از جنگ ۴۳۷

بررسی ترور شهید فخری زاده از دیدگاه حقوق بین‌الملل ۴۴۰

بخش پنجم: تحلیل قضایای بین‌المللی ۴۴۱

قضیه صید نهنگان در قطب جنوب ۴۴۲

قضیه تنگه کورفو ۴۴۲

قضیه کوزوو (حق تعیین سرنوشت) ۴۴۲

قضیه لوتوس ۴۴۳

قضیه البرکات ۴۴۳

قضیه اختلاف مرزی نیجر و بوركینافاسو ۴۴۴

قضیه پرونده‌های اتمی ۴۴۴

قضیه شکایت کرواسی علیه صربستان ۴۴۴

قضیه دعوای آرژانتین علیه اروگوئه ۴۴۵

قضیه معبد پره‌آویهار (کامبوج علیه تایلند) ۴۴۵

قضیه سکوهای نفتی ایران ۴۴۵

قضیه لاکربی ۴۴۵

قضیه دولت کنگو ۴۴۶

قضیه دعوای کنگو علیه اوگاندا ل ۴۴۶

قضیه دیوار حائل ۴۴۶

قضیه کارکنان سیاسی و کنسولی ایالات متحده در تهران ۴۴۶

۴۴۷	..... قضیه دعاوی مطروحه علیه لیبی
۴۴۸	..... قضیه امین اوپل و کویت
۴۴۹	..... قضیه فرینی (رای دیوان در مورد طرح دعوای آلمان علیه ایتالیا)
۴۴۹	..... قضیه دیالو
۴۴۹	..... قضیه بارسلونا تراکشن
۴۵۰	..... قضیه "امتیازات ماوروماتیسی" درباره دعوی یونان علیه انگلستان
۴۵۰	..... Effect of Awards
۴۵۰	..... قضیه رسیدگی‌های کیفری خاص در فرانسه
۴۵۰	..... قضیه برخی مسائل خاص همکاری دوجانبه در امور کیفری
۴۵۰	..... قضیه سالیزای علیا (مدارس اقلیت / در مورد صلاحیت معوق)
۴۵۱	..... قضیه کورزوف (آلمان علیه لهستان: درباره سلب مالکیت)
۴۵۲	..... قضیه گابچیکوو - ناگیماروس

بخش ششم: فراوانی سوالات بین الملل در آزمون کارشناسی ارشد ۴۵۳

۴۵۴	..... در آزمون ۱۴۰۱ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۴	..... در آزمون ۱۴۰۰ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۵	..... در آزمون ۱۳۹۹ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۶	..... در آزمون ۱۳۹۸ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۷	..... در آزمون ۱۳۹۷ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۸	..... در آزمون ۱۳۹۶ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۵۹	..... در آزمون ۱۳۹۵ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۶۰	..... در آزمون ۱۳۹۴ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۶۱	..... در آزمون ۱۳۹۳ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۶۲	..... در آزمون ۱۳۹۲ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۶۳	..... در آزمون ۱۳۹۱ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل
۴۶۴	..... در آزمون ۱۳۹۰ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل

بخش هفتم: مجموعه آزمون‌های کارشناسی ارشد (۱۳۹۳ الی ۱۴۰۱) . ۴۶۵

۴۶۶	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۴۰۱
۴۶۶	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۴۰۰
۴۷۲	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۹
۴۷۶	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۸
۴۸۲	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۷
۴۸۹	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۶
۴۹۶	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۵
۵۰۵	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۴
۵۰۶	..... آزمون کارشناسی ارشد ۱۳۹۳

بخش هشتم: سوالات شبیه سازی شده ۵۱۹

۵۳۲	..... ضمایم
-----	-------------

سخنی با خوانندگان کتاب

مسئله تصمیم خوبی گرفته‌اید در انتخاب این کتاب برای مطالعه آزمون کارشناسی ارشد امسال؛ اگر یک نگاه کوچک به صفحات کتاب داشته باشید و تورقی در قسمت‌های مختلف آن زده باشید متوجه می‌شوید؛ که تقریباً آنچه برای آزمون کارشناسی ارشد لازم بوده؛ در متن کتاب آمده است.

از دلایل مهم تالیف این کتاب مشکلاتی است که داوطلب کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل در منبع‌یابی کتب آموزشی با آن رو به رو می‌شود و این مشکل دقیقاً، همان نبود کتاب آزمونی به صورت جامع و البته کاربردی است؛ در غیر این صورت می‌دانیم که کتاب با موضوع حقوق بین‌الملل زیاد است اما کتاب خوب کم بوده و نایاب است. بنابراین مهمترین نکته در مورد کتاب حقوق بین‌الملل عمومی؛ کاربردی بودن و کار بر روی مباحث سوال خیز، آوردن فراوانی‌ها و طرح تست‌های شبیه‌ساز با پاسخ‌های تشریحی بوده که به تثبیت و یادگیری مطالب کتاب بسیار کمک خواهد کرد. در نهایت هم سوالات کارشناسی ارشد به صورت دقیقی با پاسخ تشریحی آورده شده که مطالعه‌ی آن کمک فراوانی به داوطلبان خواهد بود.

باری؛ داوطلبان عزیز لازم است قبل از شروع به مطالعه این کتاب در جریان چند نکته قرار بگیرند:

اولین موضوع اینکه هدف اصلی ما از تالیف این کتاب یک نکته بیشتر نیست: تسلط داوطلب بر کتب اساتید رفرنس و مطالعه چندین و چند کتاب فقط و فقط در یک کتاب تخصصی. بنابراین در تالیف این کتاب جامع برای آزمون کارشناسی ارشد هم کتب اساتید طراح مدنظر بوده و هم کتب اساتیدی که احتمال طرح سوال از کتاب آنها وجود داشته و یا وجود دارد. اضافه بر آن در جای‌جای سوالات سعی شده است که نگاهی ویژه به نظرات و تئوری‌های مطرح شده توسط اساتید رفرنس شود. ضمناً در بیان تئوری‌ها و نظرات اساتید طراح، به دلیل اهمیت موضوع حتی در جایی که نیاز به تشریح مطلب وجود دارد؛ این کار با حوصله و دقت فراوان همراه با تخصص لازم انجام شده است. ضمناً به دلیل اهمیت اسناد بین‌المللی مانند حقوق تعهدات، حقوق دریاهای، مسئولیت بین‌المللی و اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری از نکات مهم این اسناد در مباحث داخل کتاب غافل نشده ایم.

نکته بعدی اینکه سعی شده است اگر مطلبی از کتب رفرنس ضرورت زیادی نداشته اما جهت یادگیری مسائل آزمونی راه‌گشا باشد در پاورقی کتاب آورده شود.

با مطالعه این کتاب داوطلب به یکباره متوجه این موضوع می‌شود که کلیه موضوعات آزمونی و کاملاً تخصصی را به صورت حرفه‌ای از زوایای مختلف مطالعه کرده است و شاید در برخی از مواقع یک سوال و یا یک نکته به صورت مختلف و از زوایای مختلف در کتاب ذکر شده است؛ مسلماً این موضوع هدفدار صورت گرفته و در هر تکرار مطلبی یکی از زوایای پنهانی آن موضوع، آشکار گردیده است چرا که نتیجه این موضوع یادگیری نکته و تثبیت مطلب در ذهن داوطلب خواهد بود (مرور و یادگیری).

با ذکر مطالب فوق‌الحد، به مهمترین مزیت این کتاب می‌رسیم: با مطالعه این کتاب داوطلب، در حقیقت چندین و چند کتاب را به صورت هدفدار مطالعه کرده است با این اطمینان که نکته‌ای از نکات مهم کتب رفرنس از قلم نیافتاده است. بنابراین داوطلب به جای آنکه چندین کتاب را یک بار بخواند به این نکته خواهد رسید که یک کتاب خوب را چندین بار مطالعه کند و در نتیجه رتبه قابل قبولی مطمئناً در آزمون کارشناسی ارشد کسب خواهد کرد. در این صورت زحمتهای نتیجه خواهد داد و ما هم خوشحال از اینکه توانسته‌ایم رضایت نسبی داوطلب را کسب کنیم و اصولاً بهتر از رضا و خشنودی دل مردم چه چیزی (در این دوره) مهمتر است! امری که انجام خدمت صادقانه را حداقل در مجموعه عدلیه ضروری می‌کند.

در نهایت اینکه داوطلبانی که این کتاب را مطالعه می‌کنند حتماً به یاد داشته باشند که روی دیگر سکه، تسلط بر اسناد بین‌المللی است. بنابراین مطالعه محتوا بدون تسلط بر مواد اسناد بین‌المللی پیمودن نصف راه است. تجربه ثابت کرده داوطلبی که اسناد بین‌المللی را بسیار مسلط بوده و محتوای این کتاب را نیز خوانده است؛ رتبه‌اش زیر ۵۰ بوده است.

بنابراین دقت داشته‌باشید که نیاز است هم به اسناد تسلط داشته‌باشید و هم محتوا. مسلماً در نظر گرفتن این موضوع به همراه مطالعه مستمر و منظم رمز موفقیت شما است.

در پایان هر چند در تالیف این کتاب عالی‌ترین حد دقت به کار گرفته شده که کتاب به عنوان رفرنس اصلی در مطالعه داوطلبان قرار گیرد یک خواسته هم داریم مبنی بر اینکه اگر احیاناً اشتباهی و یا لغزشی در ارائه صحیح مطالب صورت گرفته (کما اینکه بدون نقص تنها ایزد باریتعالی است) در هنگام مطالعه علامت زده و به اطلاع نویسندگان از طریق آی دی تلگرام و یا ایمیل^۱ برسانید. مسلماً کمک شما است که کتاب را غنی‌تر و پخته‌تر می‌کند.

ضمناً دلیل اصلی این موضوع این است که معمولاً کتابهای حقوق بین‌الملل باید به روز باشد و به روز آوری مکرر کتاب و طرح مسائل جدید از حقوق بین‌الملل کمک داوطلبان را نیز مرتباً نیاز خواهد داشت. به یاد داشته‌باشید تجربیات شما، توشه راه داوطلب بعدی خواهد بود.

با آرزوی موفقیت

دپارتمان تخصصی کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل

□ در مطالعه این کتاب خاص

اولین باشید و در آزمون کارشناسی ارشد امسال بهترین

توجه: این کتاب (در حالت کامل)، ۵۳۸ صفحه دارد.

بخش اول

درسنامه کاربردی

در سنامه تخصصی برای داوطلبان کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل

کلیات و مبانی حقوق بین‌الملل عمومی

تعریف حقوق بین‌الملل

حقوق بین‌الملل زیر شاخه حقوق عمومی محسوب می‌شود و به دو زیرشاخه تقسیم می‌شود:

حقوق بین‌الملل خصوصی و حقوق بین‌الملل عمومی

اصطلاح حقوق بین‌الملل خصوصی نخستین بار توسط **فولیکس** در سال ۱۸۴۳ با نگارش کتابی به نام «شرح حقوق بین‌الملل خصوصی» وارد قلمرو ادبیات حقوقی شد. در کشورهای انگلیسی‌زبان و پیرو حقوق کامن‌لا معمولاً از اصطلاح **تعارض قوانین** در اشاره به این شاخه از حقوق استفاده می‌شود؛ اما چون محل بحث ما نیست؛ به آن نمی‌پردازیم.

اصطلاح حقوق بین‌الملل عمومی نخستین بار توسط **جرمی بنتام** در کتاب «مقدمه‌ای بر اصول اخلاق و قانون» ارائه شد. برخی فکر می‌کنند که اولین بار این اصطلاح توسط هوگو گروسیوس ارائه شد؛ (حداقل از نظر آزمون) این درست نیست؛ بلکه **گروسیوس اولین بار قواعد و تئوری‌های اولیه و اصلی حقوق بین‌الملل را در کتاب خود ارائه داد** و این قواعد را برای اولین بار در ادبیات حقوق بین‌الملل، طرح کرد؛ نه اینکه اصطلاح حقوق بین‌الملل را اولین بار ذکر کند. بنابراین:

- **هوگو گروسیوس:** به دلیل اینکه اولین بار تئوری‌هایی از حقوق بین‌الملل را ارائه داد به **پدر** این شاخه معروف است. از نظر تاریخی وی **بنیانگذار حقوق بین‌الملل معاصر** نامیده می‌شود. وی برای اولین بار در کتاب خود به نام حقوق جنگ و صلح، قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل را بیان داشت. رساله «دریای آزاد» گروسیوس **سرآغاز پیدایش حقوق بین‌الملل نوین** و یا دست کم نقطه عطف **توسعه حقوق بین‌الملل** قلمداد می‌شود. اولین بار این اندیشمند، بحث دریای آزاد را در کتابی با عنوان «دریای آزاد» مطرح ساخت. انعکاس مطالب رساله‌های گروسیوس (کتاب جنگ و صلح و دریای آزاد) **در مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ۱۹۵۸ ژنو و کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها** با کمی تأمل قابل کشف می‌باشد.
- **جرمی بنتام،** برای نخستین بار در سال ۱۷۸۰ **اصطلاح حقوق بین‌الملل را به شکل کاربرد امروزی** در کتاب «مقدمه‌ای بر اصول اخلاق و قانون» ارائه نمود.

اما مشکل بیشتر در ادامه و در ارائه یک تعریف واحد از حقوق بین‌الملل ایجاد شده است؛ دکتر میرعباسی در جلد اول کتاب حقوق بین‌الملل خود معتقد است که دلیل این تفاوت دیدگاه‌ها این است که هر محقق و حقوقدانی با تکیه بر یک یا چند عنصر کمی و یا کیفی این رشته از حقوق، آن را از همان زوایه و دید تعریف می‌کند. برخی تأکیدشان بر فرد است؛ برخی دولت و برخی هم تأکیدشان بر قواعد حاکم بر این دو. دکتر ضیایی بیگدلی نیز در کتاب حقوق بین‌الملل خود همین موضوع را تأیید کرده است. (اما) در ادامه، تعاریف و دیدگاه‌هایی که مرتبط با آزمون است (و برای آزمون کارآیی دارد) ابتدا ارائه می‌شود و در نهایت یک تعریف کامل و نهایی ارائه می‌شود (فقط دقت داشته باشید که در آزمون ممکن است بر اساس مبانی طرح شده در یک نظریه، سوال مطرح شود؛ لذا هر تعریفی به جای خود مهم است!):

دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی

دکتر بیگدلی در کتاب حقوق بین‌الملل عمومی، معتقد است که برای شناخت مفهوم حقوق بین‌الملل ما باید چهار موضوع را، بدانیم: (۱) تعریف، (۲) وجه تسمیه، (۳) ضرورت وجود، (۴) عوامل مؤثر در توسعه و تحول حقوق بین‌الملل. این استاد معتقد است که برای **ارائه تعریف جامعی از حقوق بین‌الملل، ابتدا لازم است درک جامع و صحیحی از مفاهیم پیش رو به عمل آید.**

۱. **جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل:** جامعه بین‌المللی تحت یک سلسله قواعد حقوقی به نام «حقوق بین‌الملل» بوده و متعهد به رعایت و اجرای کامل آن است؛ به همین دلیل، حقوق بین‌الملل، حقوق جامعه بین‌المللی است. (به بیان دیگر مجموعه مقررات حاکم بر جامعه بین‌المللی است.)

۲. **نهادهای بین‌المللی و حقوق بین‌الملل:** نهادهایی در حوزه بین‌الملل وجود دارند که برخاسته از مقررات حقوق بین‌الملل هستند. (از این رو این نهادها بر مناسبات میان اعضای جامعه بین‌المللی حاکم هستند و به آنها نهادهای حقوقی بین‌المللی می‌گویند.)

۳. **سازمان‌های بین‌المللی و حقوق بین‌الملل:** سازمان‌هایی در حقوق بین‌الملل وجود دارد که قواعد حقوق بین‌الملل بر آنها حاکم است. این قواعد باعث شده است که شاخه‌ای با نام حقوق سازمان‌های بین‌المللی شکل بگیرد. حال، حقوق سازمان‌های بین‌المللی از دو جنبه قابل بررسی است: قواعد حاکم بر سازمانها / تصمیماتی که این سازمانها می‌گیرند.

۴. **تابعان حقوق بین‌الملل:** تابعان حقوق بین‌الملل در درجه اول کشورها و در درجه دوم، سازمان‌های بین‌المللی هستند. اشخاص حقیقی، شرکت‌های خصوصی خارجی (مانند شرکت‌های فراملی یا چندملیتی)، سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی و نهضت‌های آزادیبخش (تحت شرایطی)، صرفاً دریافت‌کننده قواعد حقوق بین‌الملل هستند؛ یعنی اگر موضوعی به این اشخاص مرتبط باشد؛ قاعده‌ای وضع می‌شود و الا صرفاً تابع منفعل هستند. به خاطر همین ابهامات (فعال یا منفعل بودن) است که به جای تابع، اعضا استفاده می‌شود. (از این رو گفته می‌شود که حقوق بین‌الملل، حقوق حاکم بر اعضای جامعه بین‌المللی است.) {تابع فعال یا منفعل را در صفحات بعد تشریح خواهیم کرد.}

۵. **روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل:** اینگونه می‌توان بین این دو ارتباط برقرار کرد: حقوق بین‌الملل، قواعد حاکم بر روابط بین‌المللی است. البته می‌دانیم که ابتدا باید رابطه‌ای باشد تا قواعدی بر آن شکل گیرد. (پس استنباط می‌کنیم، روابط بین‌الملل مقدم بر حقوق بین‌الملل است و حقوق بین‌الملل از روابط بین‌الملل ناشی شده است.)

نکته: در گذشته اصل بر روابط خصمانه بوده و روابط دوستانه، استثناء بوده است اما امروزه با پذیرش دو اصل، روابط دوستانه، اصل و روابط خصمانه استثناء شده است: اصل عدم توسل به زور / اصل تحریم جنگ

۶. **سیاست و حقوق بین‌الملل:** (دکتر بیگدلی می‌خواهد بگوید که) حقوق بین‌الملل و قواعد آن تا حدود زیادی متأثر از سیاست حکومت‌ها و سیاست بین‌الملل است.

۷. **حقوق بین‌الملل خصوصی و حقوق بین‌المللی عمومی:** (دکتر بیگدلی می‌خواهد بگوید که) هر چند این دو نقاط اشتراک و افتراق دارند؛ اما بر یکدیگر تأثیرگذارند و از این رو این دو نیز با هم مرتبط می‌باشند؛ از جمله اینکه عنصری شکلی باعث شده تقسیم بندی سنتی فوق، از هم بپاشد؛ به این صورت که: یک قاعده‌ای ممکن است درباره حقوق بین‌الملل خصوصی باشد اگر از طریق معاهده میان کشورها منعقد شود، از حیث شکلی به آن قاعده حقوق بین‌الملل عمومی گفته می‌شود؛ هر چند موضوع موادش، بین‌المللی خصوصی باشد. (پس در اینجا اصطلاحاً نفوذ حقوق بین‌الملل در حقوق خصوصی مطرح است. مثلاً در سال ۱۹۳۰ ما کنوانسیون داریم که در لاهه با موضوع تعارض قوانین تابعیت توسط دولت‌ها تصویب شده است. بنابراین می‌بینیم که این دو نوع از حقوق بین‌الملل بر یکدیگر تأثیر داشته‌اند.)

نکته: دیوان دایمی دادگستری بین‌المللی در یکی از آرای خود (قضیه بدهی‌های صربستان و برزیل به فرانسه، به شرط پرداخت به طلا، مورخ ۱۹۲۹) چنین اعلام نظر می‌کند:

«قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی، بخشی از حقوق داخلی است؛ مگر در فرضی که این قواعد مولود معاهدات بین‌المللی و یا عرف بین‌المللی باشند که در این صورت، قواعد یاد شده قواعدی بین‌المللی هستند که بر روابط میان کشورها حاکم هستند. هر معاهده‌ای که میان کشورها - در مقام تابعان حقوق بین‌الملل - منعقد نشده باشد؛ مبنایش در حقوق داخلی است.»

۸. **قلمرو حقوق بین‌الملل:** دکتر بیگدلی می‌گوید حقوق بین‌الملل دو قلمرو دارد:

قلمروی که عام است: از این نظر، برخی از قواعد حقوق بین‌الملل در جامعه بین‌المللی عام (کل جامعه جهانی) قابل اجراست.

قلمروی که خاص است: از این نظر، دسته‌ای از قواعد بین‌المللی فقط در روابط بین دو یا چند کشور حاکم است. (مانند معاهدات منطقه‌ای و یا معاهدات میان چند کشور)

نکته: اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری (در ماده ۳۸ اساسنامه) به حقوق بین‌الملل عام و حتی حقوق بین‌الملل خاص اشاره صریحی دارد.

نکته: ماده ۵۳ کنوانسیون حقوق معاهدات، وجود قواعد آمره معیار را (قواعد عام جهانشمول) در حقوق بین‌الملل عام به طور کامل به عنوان قواعد معیار پذیرفته شده از طرف جامعه مشترک کشورها (همه دولتها) به رسمیت شناخته است: «**ماده ۵۳.** از نظر عهدنامه حاضر، قاعده آمره حقوق بین‌الملل عام قاعده‌ای است که به وسیله اجماع جامعه بین‌المللی کشورها به عنوان قاعده تخلف ناپذیر که تنها توسط یک قاعده بعدی حقوق بین‌الملل عام با همان ویژگی قابل تعدیل می‌باشد، پذیرفته و به رسمیت شناخته شده است.»

تعریف نهایی دکتر بیگدلی بعد از ذکر نکات فوق به این شرح است: با توجه به نظر غالب و رای دیوان دایمی دادگستری بین‌المللی در قضیه لوتوس (که در سال ۱۹۲۷ صادر شده است) می‌توان تعریف ذیل را از حقوق بین‌الملل ارائه داد: **حقوق بین‌الملل که از شعب حقوق عمومی است، حقوق جامعه بین‌المللی است؛ یعنی مجموعه قواعد و مقررات لازم‌الاجرائی است که ناشی از روابط بین‌الملل و تنظیم کننده مناسبات میان اعضای جامعه بین‌المللی است. این رشته حقوقی بر حقوق ملی یا داخلی کشورها تقدم و اولویت داشته و کشورها و سازمان‌های بین‌المللی ملزم به رعایت این قواعد در روابط خود هستند. البته حقوق بین‌الملل در موارد خاصی حقوق و تکالیف اشخاص حقیقی، شرکت‌های خصوصی خارجی، سازمان‌های غیردولتی و نهضت‌های آزادی بخش را نیز معین می‌کند.**

دکتر سید باقر میرعباسی

دکتر میرعباسی در کتاب حقوق بین‌الملل عمومی (جلد اول) بر ۲ تعریف، تأکید داشته و اولی را تعریفی نظری و علمی (تئوریک) و دومی را تعریفی عملی و عینی می‌داند:

الف - حقوق بین‌الملل، حقوق جامعه جهانی است.

تعریف اول نظری و تئوریک است: از این دیدگاه حقوق بین‌الملل عمومی، مجموعه اصول، قواعد و مقرراتی است که بر «جامعه جهانی» حکومت می‌کند. طرفداران این نظریه می‌گویند که حقوق بین‌الملل در حال تکامل تدریجی است و لذا نارسایی‌ها تدریجاً در آینده مرتفع خواهد شد. **منتقدان این نظریه، منکر وجود چنین جامعه‌ای هستند:**

۱. برای اینکه در جهان امروز تفاوت‌های مهم نژادی، عقاید، رسوم، ایدئولوژی‌ها وجود دارد که مجال طرح چنین نظریه‌ای را نمی‌دهد.
۲. فاصله رو به تزاید سطح زندگی ملت‌ها، امکان طرح چنین نظری را نمی‌دهد؛ بنابراین چنین تصویری بیشتر جنبه خیال دارد و واقعی نیست.

طرفداران این نظریه، می‌گویند:

۱. اولاً، حقوق بین‌الملل در حال تکامل تدریجی است و لذا وجود عوامل بازدارنده و نارسایی‌های موجود تدریجاً در آینده رفع خواهد شد.
۲. ثانیاً، پیشرفت‌ها مانند گسترش ارتباطات، امید ایجاد جامعه واحد جهانی را هر روز بیش از روز پیش گسترش داده است و از این رهگذر، اصولی به عنوان حداقل وجود دارد که همگان بر آن معترف هستند.
۳. ثالثاً، شرایط به نحوی است که مشارکت کشورها اجتناب ناپذیر است و تحقق این مشارکت، خواه ناخواه به یکپارچگی جهانی نیازمند است.
۴. رابعاً، به مصداق این جمله «بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش زیک گوهرند» از دیدگاه الهی و طبیعی، این نظریه، روندی کاملاً مطلوب در جهت تحقق یکی از اهداف و فلسفه وجودی خلقت انبای بشر است. بنابراین، از این دیدگاه، اثبات شخصیت حقوقی جامعه جهانی، و اصول و قواعد ناظر به آن، کاملاً پایه علمی دارد.

ب - حقوق بین‌الملل عمومی، مجموعه قواعدی است حاکم بر روابط فی‌مابین تابعان (اعضا) جامعه بین‌المللی

تعریف دوم عملی و عینی است: تا مدت مدیدی، فکر بر این بود که فقط دولت‌ها تابع حقوق بین‌الملل عمومی هستند؛ اما به تدریج، سازمان‌ها و سایر عناصر بین‌المللی (از قبیل نهضت‌های آزادیبخش ملی و در موارد مهمی افراد) در زمره تابعان حقوق بین‌الملل محسوب می‌شوند. این نظر، یک تعریف عملی و عینی است. مطابق این نظریه، حقوق بین‌الملل عمومی: **مجموعه قواعدی است که حاکم بر روابط فی‌مابین تابعان (اعضا) جامعه بین‌المللی می‌باشد.** این موضوع مشابه تعریفی است که دیوان دایمی دادگستری لاهه در قضیه لوتوس در ۱۹۲۷ بیان کرده است:

هدف حقوق به منزله حقوق جامعه بین‌المللی، کشورها و دیگر گروه‌های بین‌المللی است و سایر گروه‌های مذکور شایستگی آن را دارند که تابع حقوق ملل نامیده شوند. بنابراین با این دیدگاه حقوق بین‌الملل عمومی از حقوق داخلی کاملاً متمایز است.

لذا: با نظریه فوق و همچنین نظر دیوان در قضیه لوتوس، حقوق بین‌الملل از حقوق داخلی متمایز است؛ زیرا حقوق داخلی، حقوق بین‌افراد است؛ در حالی که حقوق بین‌الملل، عمدتاً حقوق بین‌گروه‌هاست.

تعریف دیوان دایمی دادگستری بین‌المللی

دیوان دایمی در قضیه بدهی‌های صربستان و برزیل به فرانسه، به شرط پرداخت به طلا (رای مورخ ۱۲ ژوئیه ۱۹۲۹) بیان کرده است: «**قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی جزو حقوق داخلی‌اند**» به استثنای مواردی که «**قواعد یاد شده بر اساس موافقت نامه‌های بین‌المللی و یا به موجب عرف، وضع شده باشند**». در این صورت قواعد مذکور واجد خصوصیت حقوق بین‌الملل هستند که حقوق حاکم بر روابط میان دولت‌هاست.

تعریف دیوان بین‌المللی دادگستری

دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه لوتوس بیان می‌کند:

«حقوق بین‌الملل، حقوق حاکم بر جامعه بین‌المللی است.»

تعریفی که نهایتاً انتخاب می‌شود؛ (نظر دکتر بیگدلی)

حقوق بین‌الملل که از شعب حقوق عمومی است، حقوق جامعه بین‌المللی است؛ یعنی مجموعه قواعد و مقررات لازم‌الاجرائی است که ناشی از روابط بین‌الملل و تنظیم‌کننده مناسبات میان اعضای جامعه بین‌المللی است. این رشته حقوقی بر حقوق ملی یا داخلی کشورها تقدم و اولویت داشته و کشورها و سازمان‌های بین‌المللی ملزم به رعایت این قواعد در روابط خود هستند. البته حقوق بین‌الملل در موارد خاصی حقوق و تکالیف اشخاص حقیقی، شرکت‌های خصوصی خارجی، سازمان‌های غیردولتی و نهضت‌های آزادی‌بخش را نیز معین می‌کند.

و

و

و

و

تمایزات حقوق بین‌الملل از حقوق داخلی

نظرات دکتر میرعباسی در خصوص مقایسه حقوق بین‌الملل عمومی با حقوق داخلی با بررسی‌ای که صورت گرفت قابل فهم‌تر است؛ اما دیدگاه اکثر اساتید که کمی مبهم‌تر بوده در بخش نکات مهم (پایان مبحث تمایزات) آمده است:

نخستین بار این مساله در پایان قرن ۱۹ توسط **تریپل (tri epel)** مطرح شد. تریپل حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی را در ساختمان حقوقی مجزا و مشخص فرض کرد و روابط آن‌ها را از نظر اساس و موضوع و منبع مقایسه نمود و نتیجه گرفت که این دو رشته حقوق اساساً با یکدیگر ارتباطی ندارند از آن پس نویسندگانی به طرفداری از این نظر پرداختند و دلایل جدید در اثبات مدعای او آوردند و در مقابل نویسندگان دیگری هم پیدا شدند که نظریه وی را باطل خوانده و حقوق بین‌الملل و داخلی را از یک اصل و منشاء دانسته و این دو رشته از حقوق را به مانند دو طبقه از یک ساختمان حقوقی واحد وانمود کردند و اختلاف نظر بین این دو گروه تا به امروز ادامه دارد و به جای آنکه در نتیجه مباحثات فراوان دانشمندان حقوقی نظر واحدی پیدا کنند؛ به مرور زمان دامنه اختلافات ایشان گسترش یافته و هر دسته به گروه و گروه‌های کوچک‌تری تقسیم شده است و اما در این میان، دولت‌ها در مواردی نظریه یگانگی و در موارد دیگر نظریه دوگانگی را پذیرفته و به آن عمل کرده‌اند. اما برخی نیز نظریه هماهنگی را مطرح کرده‌اند:

اول) نظرات طرفداران دوگانگی یا ثنویت (دو آلیسم):

نخستین کسی که بحث دوگانگی حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی را پیش کشید؛ **هاینریش تریپل** حقوقدان آلمانی و استاد دانشگاه برلین بود. وی در کتابی به نام حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی که در سال ۱۸۹۹ میلادی منتشر ساخت؛ رابطه بین این دو رشته حقوق را از نظر فلسفی و عملی مورد بررسی قرار داد. بعد از تریپل شخصی به نام **(دیونیزیو) آنزیلوتی (D. Anzilotti)** در سال ۱۹۰۵ میلادی کتابی را برای اثبات دوگانگی حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی منتشر کرد؛ البته راهی غیر از راهی که تریپل در پیش گرفته بود را انتخاب کرد و قدرت استدلال وی چنان بود که تا سال‌ها گفته‌های او عقیده رایج و بلا منازع بین حقوقدانان بود. از دیگر پیروان این مکتب می‌توان به اپنهایم، کارل اشتروپ، لیست، موناکو، مورلی، زیکاردی، بالادورپالیری، کوالیری، ردسلوب، والتز، ورس اشاره کرد. خلاصه و چکیده نظرات طرفداران دو آلیسم به شرح ذیل است:

- ✓ (این گروه معتقدند) چون حقوق عمدتاً **محصول اراده حاکمیت‌های مستقل** است، پس باید گفت آنچه حقوق بین‌الملل نامیده می‌شود؛ شالوده اراده دو یا چند حاکمیت است.
  - ✓ نظم حقوقی بین‌المللی، جدید است اما نظم داخلی قدیمی‌تر است.
  - ✓ مخاطب حقوقی بین‌المللی، اساساً دولت‌ها هستند اما نظم داخلی مخاطبانش افراد هستند. (حقوق بین‌الملل روابط میان دولت‌های حاکم و مستقل را تنظیم می‌کند اما حقوق ملی امور داخلی کشور را نظم می‌بخشد.)
  - ✓ نظم داخلی به دلیل قدمت بیشتر دارای ضمانت اجرای بیشتری است.
  - ✓ مهمترین دلیل برای ثنویت این است که قواعد حقوق بین‌الملل مستقیماً و بی‌واسطه در جوامع داخلی قابل اعمال نیست، بلکه باید مرجع ذی صلاح ملی فعل و انفعالی بر آن انجام دهد؛ تا قابل پذیرش شود؛ یعنی با تصویب مجلس کشورها.
- پس برای آنکه یک قاعده حقوقی بین‌المللی در حقوق داخلی دارای ارزش و آثار گردد؛ باید طبق قواعد حقوق داخلی پذیرفته شود.

🔗 **مهمترین دلیل برای ثنویت** این است که قواعد حقوق بین‌الملل مستقیم و بلاواسطه در جوامع داخلی قابل اعمال نیست؛ بلکه باید مراجع ذی‌صلاح ملی یا داخلی، فعل یا انفعالی بر آن انجام داده تا قابل اعمال باشد. (قابل پذیرش باشد: *receptipon*) و زمانی که این قواعد با یک انفعالاتی (مثلاً تصویب کنگره یا پارلمان یا نظام تقنین) به حقوق داخلی تبدیل شد؛ قابل اعمال است که این خود نشانه ثنویت و دوگانگی است.

انتقاد بر نظریه دوگانگی: این نظریه امروزه پیروانی ندارد و حتی بعضی از نویسندگان که به جنبه عملی دوگانگی حقوق اعتقاد دارند؛ نسبت به صحت اساس این نظریه اظهار تردید می‌نمایند و صرفنظر از انتقادهایی که از لحاظ منطقی و فلسفی بر نظریه فوق است؛ در عمل هم اجرای این نظریه موجب تناقضاتی می‌شود.

نکته مهم: خلاصه اینکه، یک دیدگاه مهم در دوگانگی وجود دارد: برای آن که یک قاعده حقوقی بین‌المللی در حقوق داخلی دارای ارزش و آثار گردد؛ باید طبق قواعد حقوق داخلی پذیرفته شود.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۹ – جمله زیر با کدام نظریه انطباق دارد؟

«برای آن که یک قاعده حقوقی بین‌المللی در حقوق داخلی دارای ارزش و آثار گردد باید طبق قواعد حقوق داخلی پذیرفته شود.»

(۲) یگانگی حقوقی با تقدم حقوق داخلی

(۴) دوگانگی حقوقی

(۱) برابری حقوق داخلی و بین‌المللی

(۳) یگانگی حقوقی با تقدم حقوق بین‌الملل

گزینه ۴ صحیح است.

دوم) نظرات طرفداران وحدانیت یا یگانگی:

پیروان مکتب حقوقی طبیعی یا فطری (مانند کلسن) قائل به وحدانیت یا یگانگی می‌باشند. این گروه معتقدند که یک نظم حقوقی در جهان وجود دارد؛ چون هدف حقوق تنظیم روابط انبای بشر و موضوع حقوق افراد است. بنابراین به جای اصطلاح حقوق بین‌الملل عمومی لازم است؛ اصطلاح **حقوق انبای بشر** را نام برد (حقوق مجموعه قواعدی است؛ مبتنی بر عقل و فطرت که در روابط میان افراد، بدون دخالت قدرت‌های اجتماعی الزامی است). پس مخاطب واقعی حقوق افرادند و نهایتاً همه رشته‌های حقوق می‌خواهند روابط افراد را تنظیم کنند. این دیدگاه بر **مکتب اراده حق** استوار است. در نظر طرفداران این نظریه حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی از یکدیگر جدا نبوده بلکه قسمت‌های مختلفی از یک بنای واحد حقوقی را تشکیل می‌دهند؛ اما در اینکه جای هر یک از دو رشته در این بنای حقوقی کجاست؟ بین پیروان این مکتب اختلاف است. از دیدگاه طرفداران این مکتب، قواعد حقوقی، قواعدی عام و جهان‌شمول هستند. **ضمن اینکه قواعد حقوق ثابت و لایتغیر می‌باشند.**

پس از جمله ویژگی‌های مکتب حقوق فطری:

جهان‌شمولی قواعد حقوق بین‌الملل – الزام آور بودن – مبتنی بر عقل و فطرت بودن – ثابت و لایتغیر بودن است.

نکته: به نظر دکتر میرعباسی: واقعیت‌ها نشان دهنده این است که حقوق به سمت وحدانیت و یگانگی پیش می‌رود. (اما این استاد مشخص نمی‌کند که کدام نظریه از مکتب مونیسم را قبول دارد و فقط بعد از ذکر این نکته اشاره به هر دو مکتب زیر مجموعه دارد) با برتری حقوق داخلی/ با برتری حقوق بین‌المللی} بنابراین مکتب مونیسم به دو شعبه تقسیم می‌شود:

◆ **الف – عده ای به تقدم حقوق داخلی معتقدند. (یگانگی حقوق با برتری حقوق داخلی)**

◆ **ب – دومین گروه هم حقوق بین‌الملل را مقدم می‌دانند. (یگانگی حقوق با برتری حقوق بین‌الملل)**

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۹ – در مورد «مکتب حقوقی طبیعی یا فطری»، کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) از دیدگاه طرفداران این مکتب، قواعد حقوقی، قواعدی ثابت و تغییرناپذیرند.
  - (۲) از دیدگاه طرفداران این مکتب، قواعد حقوقی، قواعدی عام و جهان‌شمول هستند.
  - (۳) تأکید بر نقش اراده دولت‌ها در ایجاد و تضمین قواعد حقوقی، از ویژگی‌های بارز این مکتب است.
  - (۴) حقوق مجموعه قواعدی است مبتنی بر عقل و فطرت که در روابط میان افراد، بدون دخالت قدرت‌های اجتماعی الزامی است.
- گزینه ۳ صحیح است.

و
و
و
و

نکات مهم

به طور کلی در کتب اساتید مختلف و مقالات مرتبط، تمایزات حقوق داخلی از حقوق بین‌الملل از قرار ذیل است:

۱. **از نظر مبانی:** هرچند مبناى حقوق به طور کلی، اراده است، اما نوع اراده در حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل یکسان نیست. در حالی که مبناى حقوق داخلی، اراده یک کشور است، مبناى حقوق بین‌الملل، اراده چندجانبه کشورهاست.
۲. **از نظر منابع:** منابع اصلی حقوق داخلی، قوانین مدون، عرف و عادات و رسوم میان مردم یک جامعه است، ولی منابع اصلی حقوق بین‌الملل، قراردادهای بین‌المللی و عرف‌های پذیرفته شده از سوی کشورهای ذی نفع است.
۳. **از نظر موضوع:** در حقوق داخلی ما با اشخاصی طبیعی و حقوق داخلی سروکار داریم ولی در حقوق بین‌الملل کشورها و سازمان‌های بین‌المللی و بصورت استثناء و اشخاص تابع حقوق بین‌الملل هستند.
۴. **از جهت نظام حقوقی:** این تفاوت وجود دارد که حقوق داخلی ناشی از تبعیت است و حقوق بین‌الملل ناشی از همکاری و مشارکت است. یعنی در نظام حقوقی بین‌الملل کشورها فرمانبردار و تابع این حقوق نیستند و کشورها با همکاری و مشارکت این حقوق را به وجود می‌آورند؛ ولی در حقوق داخلی ناشی از تبعیت و حاکمیت است.
۵. **از جهت پذیرش:** حقوق بین‌الملل و قواعد آن از جهت اینکه در داخل رعایت شود بایستی در پارلمان کشور تصویب شود تا در حکم قانون در آید و فرآیند پذیرش در داخل را طی کند و بعد از آن لازم الاجرا شود.
۶. **از نظر شیوه رسیدگی:** در داخل محاکم داخلی داریم و شیوه رسیدگی آنها متفاوت از محاکم بین‌المللی است و دادرسی مربوط به خود را دارد. در حقوق بین‌الملل نیز محاکم بین‌المللی را داریم و آنها نیز شیوه خاص مربوط به رسیدگی دارند. (مانند دیوان بین‌المللی دادگستری و دیوان کیفری بین‌المللی)

نکته: مثال کاربردی تئوری یگانگی با برتری حقوق بین‌الملل را در **اتحادیه اروپا** می‌توان دید. اتحادیه اروپا در حقیقت مانند یک کشور فدرالی است که قوای سه‌گانه دارد. (پارلمان اروپا / شورای اروپا / دادگاه اروپا) به دلیل قبول برتری قوانین اتحادیه اروپا توسط کشورهای عضو، قوانین مصوب پارلمان اروپا باید به مرور وارد قوانین اساسی کشورهای عضو برسد.

و
و
و
و
و

خودسنجی

۱. سوال کارشناسی ارشد سال ۹۵- در خصوص جایگاه حقوق بین‌المللی در نظام حقوقی ایران، کدام مورد صحیح است؟

- (۱) در صورت مغایرت قانون داخلی موخر با معاهده بین‌المللی مقدم، معاهده بین‌المللی اولویت دارد.
- (۲) معاهدات بین‌المللی مصوب مجلس شورای اسلامی، قدرتی برابر با قانون اساسی دارند.
- (۳) معاهدات بین‌المللی مصوب مجلس شورای اسلامی، در حکم قانون است.
- (۴) قواعد عرفی بین‌المللی پذیرفته شده در سطح جهانی، در حکم قانون عادی است.
- گزینه ۳ صحیح است. در حقوق موضوعه ایران معاهدات بین‌المللی مصوب مجلس شورای اسلامی، در حکم قانون است؛ که منظور از آن در حکم قانون عادی می‌باشد. اما در رابطه با اینکه اینگونه معاهدات در حکم قانون جایگاه بالاتری است یا خیر باید گفت که قراردادها و معاهدات بین‌المللی در تعارض با قانون اساسی در جایگاه پایین تری قرار می‌گیرند.

و

و

و

و

و

بخش دوم

نکات و متون ساده سازی شده

(خلاصه کتب و جزوات)

نکات و متون ساده سازی شده

کوشد: در این بخش، برخی مباحث و سرفصل‌های مهم مورد بررسی قرار گرفته است؛ مانند حقوق دریاها و یا حل و فصل اختلافات بین‌المللی. مطالب این بخش به طور مستقیم از متون، جزوات، مقالات و کتب اساتید رفرنس تهیه شده است. ضمناً حالت مباحث این بخش به صورت خلاصه تر نسبت به درسنامه کاربردی است که در بخش قبلی مورد بررسی قرار گرفته بود.

حقوق دریاها

توجه: در اینجا از مناطق مختلف دریایی فقط نظام حقوقی دریای آزاد جهت نمونه مورد اشاره قرار گرفته است بنابراین مناطق دریایی شامل بخش‌های مختلف مانند آبهای داخلی، دریای سرزمینی، منطقه انحصاری اقتصادی، و... می‌باشد که در کتاب مورد بررسی قرار گرفته است.

مناطق مختلف دریایی

نظام حقوقی دریای آزاد

بر اساس کنوانسیون ۱۹۵۸ و ۱۹۸۲ دریای آزاد بر روی تمام دولت‌ها باز است و ادعای حاکمیت از سوی هیچ کشوری پذیرفتنی نیست. کنوانسیون ۱۹۵۸ آزادی‌های شناسایی شده در دریای آزاد را محدود به ۴ مورد کرده بود:

☒ آزادی کشتیرانی: آزادی صید، آزادی تعبیه کابل‌ها و خطوط لوله زیر دریایی آزادی پرواز. اما کنوانسیون

۱۹۸۲، دو مورد دیگر را هم به آن اضافه کرد:

☒ آزادی در امر ساختن جزایر مصنوعی و سایر تاسیسات مجاز توسط حقوق بین‌الملل؛

☒ آزادی تحقیقات علمی

هر دولتی در دریای آزاد حق کشتیرانی دارد و کشتی‌ها تابع مقررات دولت صاحب پرچم هستند اما این به معنای پذیرش ادعای حاکمیت، مالکیت و یا صلاحیت انحصاری بر این منطقه نیست. در دریای آزاد هیچ دولتی جز دولت صاحب پرچم توانایی اعمال صلاحیت بر روی یک کشتی را ندارد. کشتی‌های جنگی در صلاحیت نام دولت‌های متبوع خود هستند و هیچ دولتی حق دخالت در امور آنها را ندارد؛ مگر اینکه به‌عنوان کشتی متخاصم مورد حمله کشتی متخاصم دیگر قرار بگیرند.

اعمال این قاعده (صلاحیت کشور صاحب پرچم کشتی) در دریای آزاد در مورد کشتی‌های تجاری دارای استثنائاتی است که در واقع محدودیت‌هایی هستند که کشتی‌های تجاری در دریای آزاد با آن روبرو می‌شوند. این محدودیت‌ها عبارتند از: (مهم است)

☐ حق تعقیب فوری (Hot pursuit) یا ادامه تعقیب در دریای آزاد

☐ دزدی دریایی (piracy)

☐ حق تفتیش و بازرسی کشتی‌های خارجی (Sight of Visit)

☐ دفاع شخصی (Self-Defense)

☐ تعقیب فوری: در صورتی که کشتی خارج مقررات دولت ساحلی را در یکی از مناطق تحت صلاحیت آن کشور نقض کند و برای فرار از مجازات به دریای آزاد روی آورد؛ دولت ساحلی می‌تواند تحت شرایطی کشتی خاطی را مورد تعقیب قرار دهد.

شرایط تعقیب فوری عبارتند از:

☐ شروع تعقیب از یکی از مناطق تحت صلاحیت دولت ساحلی

☐ نقض قوانین دولت ساحلی در مناطق تحت صلاحیت توسط کشتی خارجی از طریق:

☐ اشتغال به دزدی دریایی

اشغال به تجارت برده

اشغال به پخش برنامه های رادیویی غیر مجاز

□ فقدان تابعیت یا پرچم برای آن کشتی

□ کشتی حقیقتاً تابعیت همان کشتی جنگی را دارد. اما حامل پرچم خارجی است. و یا از نشان دادن پرچمش امتناع

می‌ورزد.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۶- تعقیب فوری کشتی خارجی توسط کشتی جنگی دولت ساحلی، چه زمانی متوقف می شود؟

(۱) کشتی مورد تعقیب به آب‌های آزاد بین‌المللی وارد شود.

(۲) کشتی مورد تعقیب به آب‌های تحت صلاحیت دولت دیگری وارد شود.

(۳) کشتی مورد تعقیب به آب‌های تحت حاکمیت دولت دیگری وارد شود.

(۴) کشتی مورد تعقیب به آب‌های تحت صلاحیت دولت متبوع خود وارد شود.

پاسخ تشریحی: مطابق بند ۳ ماده ۱۱۱ کنوانسیون حقوق دریاهای: تعقیب فوری کشتی خارجی توسط کشتی جنگی دولت ساحلی، هنگامی متوقف می‌شود که کشتی مورد تعقیب به آب‌های تحت حاکمیت دولت دیگری وارد شود.

گزینه ۳ صحیح است.

دفاع از خود یا دفاع شخصی: گاهی اوقات دولت‌ها خود می‌توانند با توسل به اصل «دفاع از خود» در مواقع غیر جنگ از حق دخالت در

کشتی تجاری خارجی استفاده کنند، اما برخی حقوقدانان برای انجام آن وجود دو شرط را ضروری دانسته اند:

۱- خطر جدید ۲- ظن قوی

محدودیت صید: علی‌رغم وجود آزادی صید در دریای آزاد کلیه دولت‌ها موظفند رأساً یا با همکاری سایر دولت‌ها برای حفظ منافع زنده در این منطقه تدابیر لازم را اتخاذ نمایند.

نکته: کلیه دولت‌ها از آزادی پرواز دریای آزاد با رعایت شرایط مندرج در کنوانسیون ۱۹۸۲ و سایر مقررات حقوق بین‌الملل برخوردار هستند که در این صورت مقررات کنوانسیون ۱۹۴۴ شیکاگو اعمال می‌شود.

کلیه کشورها می‌توانند در بستر دریای آزاد در آن سوی فلات قاره در صورت توجه به کابل‌ها یا لوله‌هایی که قبلاً نصب شده‌اند، خود نیز به نصب خطوط کابل و لوله زیر دریایی اقدام نمایند. به ویژه اینکه نباید به امکان تعمیر کابل‌ها و خطوط لوله ای موجود لطمه ای وارد شود.

آزادی صید: آزادی صید ماهی و سایر موجودات زنده برای اتباع کلیه کشورها به شرط رعایت مقررات کنوانسیون ۱۹۸۲ و تعهدات ناشی از معاهدات (دو یا چند جانبه)

مطلق نبودن آزادی صید: بهره برداری در حدی که نسل جاندار دریایی به مخاطره نیفتد. لزوم در نظر گرفتن تدبیر لازم برای حفاظت و مدیریت منابع زنده از سوی دولت‌ها و تلاش مقتضی برای ایجاد سازمان‌های منطقه ای و بین‌المللی شیلات

آزادی تحقیق در دریای آزاد: انجام تحقیق در دریای آزاد برای کلیه کشورها آزاد است به شرط اینکه اقدامشان منجر به تصرف انحصاری دریا نشود و مانع از اعمال دیگر آزادی‌های دریا توسط دولت نگردد.

آزادی ایجاد جزایر مصنوعی و دیگر تاسیسات مجاز در دریای آزاد: ایجاد جزایر مصنوعی و دیگر تاسیسات در دریای آزاد برای تمام کشورها مجاز است به شرطی که مغایر با حقوق بین‌المللی نباشد. این قواعد عبارتند از: استفاده از آن‌ها صرفاً در جهت مقاصد صلح جویانه، ممنوعیت استقرار نیروهای نظامی و ایجاد مراکز استراق سمع و جاسوسی در آن جزایر و تاسیسات.

و

و

و

و

بخش سوم

نکات طلایی

۱) **نظریه ولادت مطهر (در جانشینی دولت‌ها):** دولت تازه استقلال یافته بدون هر نوع تعهداتی وارد حیات بین‌الملل می‌شود و در انتخاب

تعهدات کاملاً آزاد می‌باشد؛ بنابراین ملزم به رعایت تعهداتی که قدرت سابق بر آن سرزمین بوجود آورده است؛ نمی‌باشد. (شارل روسو)

۲) **قضیه فلات قاره:** در این دعوا بین یونان و ترکیه دیوان، اعلامیه شفاهی طرفین مبنی بر ارجاع اختلاف به داوری یا رسیدگی قضایی را معتبر دانسته است. بنابراین اظهاراتی که در موقعیت خاص ایراد می‌شود ممکن است به موجب حقوق بین‌الملل، ایجاد تعهد نماید الزامی نیست؛ این گونه اظهارات به صورت کتبی هم درآید.

۳) **قضیه آلاباما:** بین امریکا و انگلستان در ۱۹۸۲ در مورد جزیره پالمار صادر شد و این رای در ملک تملک سرزمین می‌باشد.

۴) **موافقت نامه های نراکتی:** این قراردادها صرفاً جنبه اخلاقی داشته و فاقد آثار حقوقی لازم الاجراست. این گونه قراردادها که بیشتر از رویه کشورهای انگلوساکسون اقتباس شده بیشتر دارای خصوصیت سیاسی بوده و معمولاً بر طبق آن، مقامات دو یا چند کشور تصمیم خود را مبنی بر تعقیب خط مشی سیاسی معینی اعلام می‌دارند، بدون آنکه برای آنها ایجاد تعهد حقوقی کرده باشند؛ مانند منشور آتلانتیک شمالی

۵) **قراردادهای ساده یا اجرایی:** این گونه قراردادها تنها با امضای روسای کشورها (عموماً رئیس جمهور) یا وزرای امور خارجه و حتی با امضای ماموران سیاسی طرفین، قابلیت اجرا پیدا می‌کند. این گونه اسناد با مذاکره و امضای فوری حین مذاکره رسمیت می‌یابند؛ (مبادله اسناد، مبادله یادداشت، مبادله اعلامیه) این قراردادها نیازی به تصویب مجلس شورای اسلامی در ایران ندارد.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۶- در ایران، توافق دولت با سایر دولت‌ها در زمینه نحوه صدور یا لغو ویزا (روادید)، چه نوع توافق حقوقی است؟

۱) دیپلماتیک است و نیاز به تصویب مجلس دارد.

۲) تشریفاتی است و نیاز به تصویب مجلس دارد.

۳) تشریفاتی است و ولی نیاز به تصویب مجلس ندارد.

۴) ساده است و نیاز به تصویب مجلس ندارد.

پاسخ تشریحی: این نوع توافق به دلیل اینکه مربوط به وظایف دولت بوده نیازی به تصویب مجلس ندارد. اضافه بر اینکه این نوع توافقات جزء توافقات ساده محسوب می‌شود. همچنین می‌توان به ماده ۱۵ آیین نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی اشاره کرد.^۱ گزینه ۴ صحیح است.

۶) **پاراف:** امضای موقت؛ یعنی موقتاً امضا می‌شود تا تایید مقامات را بگیرد. از نظر حقوقی تعهدی ایجاد نمی‌کند اما از لحاظ سیاسی دارای عواقبی است.

۷) **حق شرط یا رزرو:** عبارت است از یک بیانیه یکجانبه که کشوری تحت هر عنوان یا به هر شکل، هنگام امضاء، تصویب، قبول و موافقت یا ملحق شدن نسبت به یک معاهده صادر می‌کند و به وسیله آن منظور خود را در خصوص عدم شمول یا تعدیل و تغییر آثار قانونی بعضی از مفاد معاهده در مورد آن کشور بیان می‌دارد.

۸) **شرایط بطلان مطلق در معاهدات:** تهدید علیه نماینده کشور- تهدید علیه کشور- نامشروع بودن

۹) **شرایط بطلان نسبی:** رعایت نشدن قانون اساسی (از باب صلاحیت)- عیوب رضا- عدم رعایت شکل رضایتمندی- اشتباه- تدلیس- فساد

و

و

و

و

و

۱- ماده ۱۵ - در مواردی که موضوع توافق حقوقی ساده مرتبط با وظایف و اختیارات چند دستگاه دولتی باشد، تهیه و تنظیم و امضای توافق با دستگاهی است که مسئولیت اصلی را در مذاکره و امضای توافق بر عهده دارد. دستگاه مزبور موظف است هماهنگی لازم را قبل از امضا با دیگر دستگاه‌های ذیربط، به عمل آورد. در صورت بروز اختلاف، اتخاذ تصمیم با هیأت وزیران خواهد بود.

بخش چهارم

تحلیل مسائل روز حقوق بین‌الملل

گوشزد: در این بخش مسائل روز حقوق بین الملل و یا مسائل کاربردی به صورت مختصر و مفید و یا در قالب یک مقاله یکی دو صفحه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است.

دادگاه اداری سازمان ملل متحد

اولین بار ایده تشکیل یک دادگاه بین‌المللی در سال ۱۹۲۷ توسط اولین مدیر سازمان بین‌المللی کار مطرح گردید. اساسنامه دادگاه اداری جامعه ملل در سپتامبر ۱۹۲۷ به تصویب مجمع جامعه ملل رسید. این دادگاه تا سال ۱۹۴۶ فعالیت کرد و حدود ۴۰ رای صادر نمود. در پی انحلال جامعه ملل در ۱۹۴۶ این دادگاه منحل نشد، بلکه تبدیل به دادگاه اداری سازمان بین‌المللی کار شد. دادگاه اداری سازمان‌های بین‌المللی صلاحیت رسیدگی به دعاوی دولت‌ها علیه کارمندان سازمان را ندارد. اما رسیدگی به دعاوی کارمندان علیه سازمان و سازمان علیه کارمندان به صورت دعوای متقابل، اشخاص خصوصی زیان دیده علیه سازمان از جمله صلاحیت‌های دادگاه‌های اداری می‌باشد.

این دادگاه در حال حاضر هم وجود دارد و علاوه بر رسیدگی به دعاوی کارمندان و سازمان علیه یکدیگر، دعاوی کارمندان و اشخاص خصوصی زیان دیده علیه سازمان و دعاوی کارمندان علیه سازمان و دعاوی متقابل سازمان علیه کارمندان به اختلافات اداری موجود در سازمان بین‌المللی کار، به اختلافات اداری موجود در برخی از موسسات تخصصی ملل متحد از جمله یونسکو، سازمان جهانی بهداشت، سازمان جهانی هواشناسی، فائو، اتحادیه جهانی پست، اتحادیه بین‌المللی ارتباطات و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز رسیدگی می‌نماید. موضوع ایجاد یک دادگاه اداری برای سازمان ملل متحد از سال ۱۹۴۵ مورد توجه قرار گرفت زمانی که کمیسیون مقدماتی ملل متحد پیشنهاد داد که یک دادگاه اداری ایجاد شود. این موضوع بعداً در بخش ۲۹ کنوانسیون مزایا و مصونیت‌های ملل متحد مصوب ۱۹۴۶ نیز درج شد. این موضوع در خلال جلسات دوم و سوم مجمع عمومی توسط کمیته‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

در تاریخ ۲۱ سپتامبر ۱۹۴۹ در خلال چهارمین جلسه مجمع، دبیرکل گزارش خود را درباره تاسیس دادگاه اداری ملل متحد که شامل پیش نویس اساسنامه دادگاه نیز بود؛ ارائه کرد. در ۸ نوامبر ۱۹۴۹ و متعاقب بررسی پیش نویس اساسنامه، کمیته پنجم آن را تایید کرد و برای تصویب به مجمع عمومی پیشنهاد کرد. مجمع عمومی پیشنهاد را مورد بازبینی و مطالعه قرار داد و سپس با تصویب قطعنامه ۳۵۱ مورخ ۲۴ نوامبر ۱۹۴۹، دادگاه اداری سازمان ملل متحد پا به عرصه وجود گذاشت.

وجود دادگاه‌های اداری بین‌المللی، دادگاه‌های ملی را از مداخله در اختلافات کارکنان سازمان با سازمان بازداشته است.

ماده ۳ اساسنامه از جمله مقرر می‌کرد که دادگاه اداری ملل متحد ۷ عضو خواهد داشت که تابعیت تمام آنها باهم متفاوت خواهد بود و هریک از آنها باید دارای تبحر و تجربه در حقوق اداری در زمینه مربوطه باشد. براساس بند دو این ماده، قضات توسط مجمع عمومی و از میان نامزدهایی انتخاب می‌شدند که دولت‌ها آنها را پیشنهاد می‌دادند. این قضات برای تنها یک دوره دیگر نیز قابل انتخاب بودند.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۵- دادگاه‌های اداری سازمان‌های بین‌المللی، صلاحیت رسیدگی به کدام نوع دعاوی را ندارد؟

۱) دعاوی دولت‌ها علیه کارمندان سازمان

۲) دعاوی کارمندان و سازمان علیه یکدیگر

۳) دعاوی کارمندان و اشخاص خصوصی زیان دیده علیه سازمان

۴) دعاوی کارمندان علیه سازمان و دعاوی متقابل سازمان علیه کارمندان

گزینه ۱ صحیح است. دادگاه اداری سازمان‌های بین‌المللی صلاحیت رسیدگی به دعاوی دولت‌ها علیه کارمندان سازمان را ندارد. اما رسیدگی به دعاوی کارمندان علیه سازمان و سازمان علیه کارمندان به صورت دعوای متقابل، اشخاص خصوصی زیان دیده علیه سازمان از جمله صلاحیت‌های دادگاه‌های اداری می‌باشد.

و

و

و

و

بخش پنجم

تحلیل قضایای بین‌المللی

کوشد: به دلیل اینکه برخی از سوالات آزمون کارشناسی ارشد از بخش قضایای بین المللی طرح می شود ما نیز در این بخش، قضایای بین المللی را به صورت مختصر و کاربردی شرح داده ایم.

قضیه لوتوس

در این قضیه که در ماه اوت ۱۹۲۶ در دریای آزاد بین دو کشتی متعلق به دو کشور ترکیه و فرانسه تصادفی رخ داد و منجر به غرق شدن کشتی ترک گردید، مقامات ترکیه علیه فرمانده کشتی فرانسوی «لوتوس» اقامه‌ی دعوی کیفری نمودند. ولی دولت فرانسه به دلیل این که مقام ذیصلاح برای رسیدگی به جرایم روی عرشه کشتی مقامات قضایی دولت صاحب پرچم می باشد اعتراض کردند و این اقدام را مخالف حقوق بین الملل دانستند. استدلال دولت فرانسه این بود که اگر حقوق بین الملل، حق اعمال قضاوت را به ترکیه اعطا نکرده است بدین معناست که آن دولت از اجرای چنین عملی منع شده است. دولت ترکیه این طور جواب داد که محدودیتی برای اعمال دولت ها وجود ندارد، مگر اینکه حقوق موضوعه در حقوق بین الملل چنین محدودیتی را اعمال کرده باشد. در مقابل، فرانسه سعی داشت ثابت نماید که یک قانون عرفی بین المللی وجود دارد که در تمامی موارد قضاوت را به دولت صاحب پرچم می دهد و به عنوان ادله معاهداتی را که بین کشورهای مختلف جهت شناسایی صلاحیت قضایی مطلق دولت صاحب پرچم منعقد شده بود ارایه می کرد. این قضیه در سال ۱۹۲۷ به دیوان دایمی دادگستری بین المللی ارجاع شد. دیوان در مقابل ادعای فرانسه اظهار داشت که وجود چنین معاهداتی ثابت نمی کند که اعضای آن معاهدات بر این باور بوده اند که صلاحیت انحصاری دولت صاحب پرچم در تمامی موارد به صورت یک قانون عرفی بین المللی وجود داشته باشد. دولت فرانسه اظهار داشت که در رویه های قضایی بین المللی فقط موارد بسیار نادری وجود دارد که یک دولت غیر صاحب پرچم، فرمانده کشتی یک دولت دیگر را محاکمه نماید و این نشانگر رضایت سایر دولت ها بر وجود صلاحیت انحصاری قضایی دولت صاحب پرچم در تمامی موارد می باشد. اما دیوان این طور نظر داد که خودداری از تعقیب قضایی در حالتی نشانه‌ی وجود یک عرف بین المللی محسوب می شود که دولت ها اعتقاد بر این داشته باشند که وظیفه دارند از تعقیب قضایی فرمانده کشتی خودداری نمایند و چون چنین نبوده، در عدم وجود *opinio juris* قانون عرفی ایجاد نمی شود. در ادامه، دیوان با **تایید نظر ترکیه** و رد ادعای فرانسه اظهار داشت اولاً گرچه موارد کمی وجود دارد که در آن دولت هایی که در وضعیت فعلی ترکیه هستند، علیه فرمانده کشتی اقدامات قضایی کرده باشند و سایر دولت های ذی نفع هم به این امر اعتراض نکرده اند، و ثانیاً گرچه اکثر دولت هایی که در وضعیت ترکیه بوده اند از تعقیب قضایی برخوردار نبوده اند، اما شواهد و قرائنی وجود ندارد که آنها آن را به عنوان یک الزام قانونی انجام داده باشند.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۶ - سمبلیک بودن پرچم سازمان های بین المللی در مورد کشتی های حامل پرچم سازمانها، بیشتر ناشی از کدام واقعیت است؟

- (۱) فقدان نظام حقوقی کامل
  - (۲) تعارض صلاحیت های ملی و بین المللی
  - (۳) عدم بازگشت به عصر پرچم های مصلحتی (۴) تکمیلی بودن صلاحیت سازمان های بین المللی
- گزینه ۱ صحیح است. سمبلیک بودن پرچم سازمان های بین المللی در مورد کشتی های حامل پرچم سازمان ها نشان دهنده این است که نظام حقوقی سازمان های بین المللی در این خصوص ناقص بوده و تدوین نشده است؛ بنابراین با فقدان این موضوع حرکت کشتی های سازمان های بین المللی در دریاها و رودخانه ها و کانال های بین المللی بایستی با پرچم های سمبلیک باشد.

و
و
و

قضیه بارسلونا تراکشن

دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه بارسلونا تراکشن، **دولت متبوع شرکت** را برای حمایت دیپلماتیک از شرکت محق اعلام نمود. مسئله اصلی در قضیه بارسلونا تراکشن این بود که آیا دولت متبوع سهامداران یک شرکت (در اینجا بلژیک) دارای حق حمایت سیاسی از سهامداران است؟ دیوان برای پاسخ به این مسئله مباحث زیادی را از رویه دولت‌ها، رویه قبلی خود و حقوق داخلی مطرح کرد. اما دیوان در آغاز طرح مباحث خود، به لزوم دسته‌بندی تعهدات در حقوق بین‌الملل اشاره داشت. این قسمت از رأی جزء مهمترین نظرات دیوان طی دوران فعالیت آن به شمار می‌آید. در اینجا دیوان برای اولین بار به مفهوم تعهدات *erga omnes* اشاره کرده و بین تعهدات دولت‌ها در قبال یک دولت دیگر و تعهدات دولت‌ها در قبال جامعه بین‌المللی، قائل به تفکیک شده است.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۶ – دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه بارسلونا تراکشن، کدام دولت را برای حمایت دیپلماتیک از شرکت محق اعلام نمود؟

- (۱) دولت متبوع سهامداران و دولت محل فعالیت شرکت
 (۲) دولت متبوع شرکت و دولت متبوع سهامداران
 (۳) دولت متبوع سهامداران شرکت
 (۴) دولت متبوع شرکت
- گزینه ۴ صحیح است.

و
و
و

بخش ششم

فراوانی سوالات حقوق بین الملل

در آزمون کارشناسی ارشد

(۱۳۹۰ الی ۱۴۰۱)

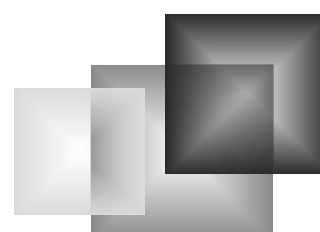
فراوانی سوالات حقوق بین الملل عمومی در آزمون ۱۴۰۱ کارشناسی ارشد حقوق بین الملل

تعداد سوال	موضوعاتی که در آزمون ۱۴۰۱ سوال طرح شده است.	سرفصل ها
۳ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ کشوری که در نتیجه یک معاهده بین المللی ایجاد شده باشد، نسبت به آن معاهده ثالث محسوب می شود. ☞ موارد اختتام معاهدات ☞ اصول مسلم تفسیر معاهده 	حقوق معاهدات
۴ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ وضعیت ماهیگیری در منطقه انحصاری اقتصادی و دریای آزاد ☞ صخره ها فاقد کدام منطقه دریایی است؟ ☞ آزادی پرواز هواپیماهای خارجی در کنوانسیون ۱۹۸۲ در کدام منطقه دریایی به رسمیت شناخته شده است؟ تنگه های بین المللی ☞ تعیین خطوط دریایی یا طرح های تفکیک تردد در تنگه های بین المللی در صلاحیت چه مرجعی است؟ 	حقوق دریاها
۳ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ مفهوم اختلاف حقوقی در بند دوم ماده ۳۶ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری ☞ اتخاذ تدابیر موقتی یا صدور دستور موقت توسط مرجع داوری ☞ تاثیر فقدان رضایت دولت ذی نفع در رسیدگی مشورتی توسط دیوان 	حل و فصل اختلافات بین المللی
۳ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ شکایت فلسطین از اسرائیل در کمیته محو کلیه اشکال تبعیض نژادی به صورت ترافیعی ☞ حق بر محیط زیست سالم به عنوان حق بشری اولین بار توسط کدام رکن ملل متحد به صورت هنجاری صورت گرفت؟ شورای حقوق بشر ☞ کدام یک از اصول حقوق بین المللی بشردوستانه با اصل تناسب رابطه بیشتری دارد. 	حقوق بشر
۱ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ قضیه نقض های ادعایی معاهده مودت 	قضایای بین المللی
۳ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ مصادیق عمل متخلفانه بین المللی مرکب ☞ دفاع مشروع شهروندان از حملات دولت خارجی ☞ کدام عامل مسئولیت بین المللی دولت را منتفی می کند؟ دفاع مشروع 	مسئولیت بین المللی
۱ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت های خارجی 	حقوق دیپلماتیک
۲ سوال	<ul style="list-style-type: none"> ☞ کمیسیون غرامت سازمان ملل در کدام قضیه نخستین حکم خود را صادر کرد. ☞ در خصوص پروتکل های الحاقی به موافقتنامه های پادمان آژانس بین المللی انرژی اتمی 	سازمان ملل

گوشزد: فراوانی ها از سال ۱۳۹۰ به بعد در این بخش آورده شده است.

بخش هفتم

مجموعه آزمون‌های کارشناسی ارشد حقوق
(سال ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۰)

**آزمون کارشناسی ارشد
حقوق بین‌الملل عمومی سال ۱۴۰۲**

اضافه می‌شود!

**آزمون کارشناسی ارشد
حقوق بین‌الملل عمومی سال ۱۴۰۱**

۱. ۱۳۶- کشتی تجاری دولت «الف» در فاصله ۲۷۰ مایل دریایی از خط مبدأ دولت «ب» (مرحله اول) و سپس در فاصله ۱۸۵ مایل دریایی از خط مبدأ دریای سرزمینی دولت «ب» (مرحله دوم) به ماهیگیری می‌پردازد. مطابق قواعد حقوق دریاها، کدام گزینه صحیح است؟

- (۱) ماهیگیری کشتی تجاری در مرحله اول (در منطقه انحصاری اقتصادی دولت ب) غیر قانونی و در مرحله دوم (در منطقه انحصاری اقتصادی دولت ب) نیز غیر قانونی است.
- (۲) ماهیگیری کشتی تجاری در مرحله اول (در منطقه انحصاری اقتصادی دولت ب) غیر قانونی و در مرحله دوم (در دریای آزاد) قانونی است.
- (۳) ماهیگیری کشتی تجاری در مرحله اول (در دریای آزاد) قانونی و در مرحله دوم (در منطقه انحصاری اقتصادی دولت ب) غیر قانونی است.
- (۴) ماهیگیری کشتی تجاری در مرحله اول (در دریای آزاد) قانونی و در مرحله دوم (در دریای آزاد) نیز قانونی است.
- گزینه ۳ صحیح است.** ماهیگیری کشتی تجاری در دریای آزاد قانونی است اما در منطقه انحصاری اقتصادی غیر قانونی می‌باشد.

و

و

و

**آزمون کارشناسی ارشد
حقوق بین‌الملل عمومی سال ۱۴۰۰**

۱. کدام گزینه در مورد عملیات حفظ صلح ملل متحد درست است؟

- (۱) مبنای حقوقی عملیات حفظ صلح، صرفاً فصل هفتم منشور و ماده ۴۱ آن است.
- (۲) نیروهای حافظ صلح از مزایا و مصونیت‌های مقرر در مواد ۱۰۴ و ۱۰۵ منشور ملل متحد برخوردارند.
- (۳) این عملیات به آن دسته عملیات نظامی ملل متحد اطلاق می‌شود که صرفاً به دنبال جلوگیری از تشدید مخاصمات فعال میان دو طرف یک مخاصمه بین‌المللی است.
- (۴) عملیات حفظ صلح برای برقراری و حفظ صلح به سرزمین‌های محل وقوع مخاصمات اعزام می‌شوند و لذا در صورت نیاز برای تحقق این هدف می‌توانند به زور متوسل شوند.
- گزینه ۲ صحیح است.** نیروهای حافظ صلح سازمان ملل متحد، موسوم به کلاه آبی‌ها از نیروهای بسیاری، متشکل از نیروهای نظامی (سربازان، افسران پلیس) و نیروهای غیرنظامی ایجاد شده‌است. نیروهای حافظ صلح از مزایا و مصونیت‌های مقرر در مواد ۱۰۴ و ۱۰۵ منشور ملل متحد برخوردارند.

نکته: به جرایم نیروهای حافظ صلح در کجا رسیدگی می‌شود؟ هنوز مرجعی خاصی برای جرایم این نیروها به وجود نیامده است؛ اما این نیروها توسط دولت‌های فرستنده تحت تنبیهات انضباطی و کیفری برای مواردی چون دزدی، جرایم جنسی و تنبیه انضباطی قرار گرفته‌اند.

و

و

و

گوشزد: سوالات این بخش از سال ۱۳۹۳ و مابعد آن به همراه پاسخ تشریحی است.

بخش هشتم

سوالات شبیه سازی شده

۱. افاق تجارت بین‌الملل...

- الف- مرجع ملی و نماینده بخش دولتی است.
- ب- مرجع فراملی و نماینده بخش خصوصی است.
- ج- مرجع حاکمیتی و نماینده کشورها در سازمان ملل است.
- د- مرجع بین‌المللی دولتی است.

پاسخ تشریحی: افاق بازرگانی بین‌المللی (ICC) از بدو تأسیس خود در سال ۱۹۱۹ تاکنون به عنوان تنها نماینده بخش خصوصی در جهان، به عنوان یک سازمان غیردولتی است. نقش منحصر بفردی در زمینه تسریع و تسهیل مراودات تجاری در سطح بین‌المللی، از طریق تلاش در استانداردسازی سیاست‌ها و مقررات - از جمله اینکوترمز و مقررات بانکداری بین‌المللی مانند اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه‌ها و ...، همچنین اداره بزرگترین مرکز داوری تجاری بین‌المللی ایفا نموده است.

گزینه ب صحیح است.

۲. دیوان دادگستری لاهه در قضیه لوتوس به کدام موضوع تاکید داشته است؟

- الف- هدف حقوق به منزله حقوق جامعه بین‌المللی تنها ناظر به تابعان فعال است.
- ب- هدف حقوق به منزله حقوق جامعه بین‌المللی تنها شامل تابعان منفعل است.
- ج- سایر گروه‌ها به غیر از کشورها شایستگی تابع حقوق بین‌الملل را ندارند.
- د- سایر گروه‌ها به غیر از کشورها شایستگی تابع حقوق بین‌الملل را دارند.

پاسخ تشریحی: دیوان دایمی دادگستری لاهه در قضیه لوتوس در ۱۹۲۷ بیان کرده که هدف حقوق به منزله حقوق جامعه بین‌المللی، کشورها و دیگر گروه‌های بین‌المللی است و سایر گروه‌های مذکور شایستگی آن را دارند که تابع حقوق ملل نامیده شوند.

گزینه د صحیح است.

۳. سازمان‌های آزادی بخش ....

- الف- واضع قواعد حقوقی است.
- ب- دریافت کننده قواعد حقوقی است.
- ج- هم واضع قواعد حقوقی و هم دریافت کننده آن قواعد است
- د- مطلقاً جزو اعضای حقوق بین‌الملل محسوب نمی شوند.

پاسخ تشریحی: تابع حقوق بین‌الملل هم واضع قواعد حقوقی و هم دریافت کننده آن قواعد است اما اشخاص حقیقی، شرکت‌های خصوصی خارجی، سازمان‌های غیردولتی و نهضت‌های آزادی بخش صرفاً دریافت کننده قواعد حقوق بین‌الملل هستند؛ و آنها را موضوع حق و تکلیف قرار می‌دهد. بنابراین اصطلاح اعضای جامعه بین‌المللی صحیح تر است.

گزینه ج صحیح است.

۴. تابع فعال ....

- الف- مطلقاً جزو اعضای حقوق بین‌الملل محسوب می شوند.
- ب- دریافت کننده قواعد حقوقی است.
- ج- هم واضع قواعد حقوقی و هم دریافت کننده آن قواعد است
- د- همه موارد

پاسخ تشریحی: تابع فعال همان کشورها هستند که جزو اعضای جامعه بین‌المللی (تابعان) بوده و موضوع و واضع حقوق و تکلیف است. **تابعان منفعل هم مانند اشخاص حقوقی صرفاً دریافت کننده قواعد حقوقی هستند.**

گزینه د صحیح است.

و

و

و

و

ضمائم

گوشزد: مباحث بخش ضمیمه شامل مطالب مختصر و کوتاه در مورد موضوعات خاص است که ممکن است محل طرح سوال در آزمون کارشناسی ارشد قرار گیرد.

قاعده مربوط به متروک ماندن معاهدات (Longi Temporis)

عنوان متروک ماندن که در برخی نظام‌های ملی در مورد متروک شدن قوانین نیز اعمال می‌شود، در حقوق بین‌الملل به حالتی اطلاق می‌شود که معاهده‌ای در برهه‌ای از زمان بلااستفاده مانده و مقارن با آن، عرفی در آن خصوص، ظهور می‌کند که چون نمی‌توان به عرف و معاهده به‌طور هم‌زمان عمل کرد، اجرای معاهده متوقف می‌شود. اکنون سؤال این است که در چنین وضعیتی آیا می‌توان گفت که معاهده مزبور، خاتمه یافته است. با توقف اجرای معاهده می‌توان از اختتام آن سخن گفت. هرچند کنوانسیون حقوق معاهدات، متروک ماندن معاهده را راهی برای اختتام ندانسته است، هم دکتترین و هم رویه قضایی و هم رویه عملی دولت‌ها آن را بر علل اختتام معاهدات افزوده‌اند. از آنجایی که عرف به‌عنوان یکی از منابع حقوق بین‌الملل در ردیفی یکسان با معاهده قرار می‌گیرد، به نظر می‌آید که در صورتی که به‌درستی و با اجتماع شرایط لازم شکل گیرد، بتواند با معاهده به مبارزه برخاسته و آن را از دایره اجرا خارج کند. این واقعه را می‌توان با عامل رضایت ضمنی تابعان دخیل در شکل‌گیری آن، توجیه کرد.

سوال کارشناسی ارشد سال ۹۹ – عبارت «Longi Temporis»، ناظر به کدام قاعده حقوق بین‌الملل بوده و چه اعتباری دارد؟

- (۱) به رفتار طولانی یک دولت در حقوق بین‌الملل اشاره داشته و معادل قاعده استاپل در نظام کامن لائو می‌باشد.
  - (۲) قاعده مربوط به متروک ماندن معاهدات در مدت زمان طولانی بوده و در حقوق بین‌الملل موجود اعتبار ندارد.
  - (۳) قاعده مربوط به ضرورت وجود عملکرد طولانی دولت‌ها جهت ایجاد عرف بین‌المللی بوده و مبنای تشکیل عرف است.
  - (۴) قاعده مربوط به ضرورت وجود عملکرد طولانی دولت‌ها جهت ایجاد عرف بین‌المللی بوده که سابقاً ضرورت داشته و امروزه منتفی است.
- گزینه ۲ صحیح است.

**خدایا چنان کن سرانجام کار
که تو خشنود باشی و ما رستگار
پایان**